

»Trošak drvne sirovine« u djelatnosti iskorišćivanja šuma pri tzv. teritorijalnoj i tzv. funkcionalnoj organizaciji šumarstva

---

Kraljić, Branko

Source / Izvornik: **Glasnik za šumske pokuse: Annales pro experimentis foresticis, 1990, 26, 277 - 289**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:108:572571>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-20**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Forestry and Wood Technology](#)

BRANKO KRALJIĆ

»TROŠAK DRVNE SIROVINE« U
DJELATNOSTI ISKORIŠĆIVANJA ŠUMA
PRI TZV. TERITORIJALNOJ I TZV.
FUNKCIONALNOJ ORGANIZACIJI
ŠUMARSTVA

THE »COSTS OF RAW WOOD« IN FOREST
EXPLOITATION IN THE SO-CALLED
TERRITORIAL AND FUNCTIONAL
ORGANIZATION OF FORESTRY

Prišpjelo 31. XII. 1988.

Prihvaćeno 7. VI. 1989.

Promjenom tzv. teritorijalne organizacije šumarstva u tzv. funkcionalnu organizaciju šumarstva po odredbama Zakona o šumama SRH (Z a k o n, 1983) stvorili su se novi odnosi između šumskobiološke reprodukcije i iskorišćivanja šuma, pa i novi privredno-financijski sistem za šumarstvo. Taj sistem nije dovoljno adekvatan (K r a l j i ć, 1985d). Stoga autor predlaže za te nove odnose adekvatan privredno-financijski sistem, koji uspostavlja klasične odnose između navedenih dviju glavnih djelatnosti šumarstva, ali poboljšane u pogledu stimulativnosti za obje faze šumarstva.

Ključne riječi: trošak, teritorijalna organizacija šumarstva, funkcionalna organizacija šumarstva, iskorišćivanje šuma

UVOD – INTRODUCTION

Pritzv. teritorijalnoj organizaciji šumarstva šumarija je obavljala djelatnost šumskobiološke reprodukcije i djelatnost iskorišćivanja šuma putem dviju obračunskih jedinica. U takvim uvjetima zajedničke i suprotne interese tih dviju djelatnosti ispunjavao je isti kolektiv bez većih teškoća, sporazumno. »Trošak drvne sirovine« djelatnosti iskorišćivanja šuma savjetovali smo (K r a l j i ć, 1985a, 1985a, 1987c, 1988a) da se odredi u obliku *minimalnih financijski pozitivnih šumskih taksa, dovoljno velikih da se osigura ukupno potrebna »konkretno normalna« cijena proizvodnje» šumskobiološke reprodukcije* čitava šumskogospodarskog područja (to smo ukratko nazvali »financijski normativi za jednostavnu biološku reprodukciju drva« / po jedinicama drvnih sortimenata/). Analogno smo tražili da se istom metodikom izračunaju i »financijski normativi« za autofinanciranje *proširene šumskobiološke reprodukcije* te »financijski normativi« za autofinanciranje *gradnje stalnih dodatnih šumskih prometnica*.

Time bi se »trošak drvne sirovine« djelatnosti iskorišćivanja šuma u bruto iznosu objedinio kao trokomponentni prihod šumskobiološke reprodukcije. Pošto bi se izračunao objektivni ekstradohodak ŠOUR-a »zbog izuzetno povoljnih uvjeta« te dio tih renta koji ostaje na raspolaganje šumariji za njezine dodatne investicije u šumskobiološku reprodukciju i gradnju stalnih dodatnih šumskih prometnica, u takvoj šumariji ne bi bilo nikakvih razloga da dođe do nezadovoljstva radnika. Kako su navedeni »financijski normativi« izračunati za pojedino šumskogospodarsko područje po jedinicama drvnih sortimenata *u točno potrebnim apsolutnim iznosima*, oni bi bili ekonomski opravdana granica prihoda šumskobiološke reprodukcije (bez proizvoljno uključenih povišenja monopolskog značaja), kao i ekonomski opravdani troškovi drvnih sirovina u iskorišćivanju šuma.

Pri tzv. f u n k c i o n a l n o j o r g a n i z a c i j i OOUR za uzgoj i zaštitu šuma bavi se djelatnošću šumskobiološke reprodukcije, a OOUR za iskorišćivanje šuma bavi se samo svojom djelatnošću. U takvim uvjetima suprotni interesi tih dviju djelatnosti se vrlo zaoštavaju i postaju antagonistički toliko da čak ugrožavaju zajedničke interese. Primjena trokomponentnih »financijskih normativa«, što smo ranije predložili (K r a l j i ć, 1978, 1978a), nije usvojena Zakonom o šumama SRH (Z a k o n, 1983) u potpunosti, već krnje – zakonskim odredbama o »naknadi za jednostavnu šumskobiološku reprodukciju« te o posebnom financiranju proširene šumskobiološke reprodukcije i posebnom financiranju gradnje stalnih dodatnih šumskih prometnica. Pošto se izračunao iznos »zbog izuzetno povoljnih uvjeta« OOUR-a za iskorišćivanje šuma te dio tih renta koji ostaje na raspolaganje za dodatne investicije, taj iznos po važećem službenom uputstvu (Z a k o n, 1983, U p u t s t v o, 1986) *u cijelosti pripada OOUR-u za iskorišćivanje šuma*. Prema tome, o odluci tog OOUR-a ovisi koliko će on od tog iznosa ustupiti OOUR-u za uzgoj i zaštitu šuma za investiranje u šumskobiološku reprodukciju i gradnju stalnih dodatnih šumskih prometnica. Takav smo proizvoljni postupak kritizirali i osuđivali kao ekonomski neprihvatljiv (K r a l j i ć, 1985d, 1987), ali je sve dosad *ostao na snazi*... To,

razumljivo, rada oštro nezadovoljstvo radnika OOUR-a za uzgoj i zaštitu šuma, utoliko više što je njima zakonski određena »naknada« jedini obavezni prihod unutar šumskogospodarskog područja, a sve eventualne subjektivne ekonomije *zakonski su određene da se preliju u proširenu šumskobiološku reprodukciju* (Z a k o n, 1983, čl. 66). Na taj način radni kolektiv OOUR-a za uzgoj i zaštitu šuma ostaje protuustavno *bez ikakva financijskog stimulansa za ostvarivanje eventualnih ekonomija subjektivnog značaja* (K r a l j i ć, 1987). Nema sumnje da to opravdano ozlojeđuje radne ljude u tom OOUR-u; ali to samo po sebi i nije toliko važno koliko je važna činjenica da njihova *djelatnost ostaje bez ikakva financijskog stimulansa za podizanje proizvodnosti živog i minulog rada*. To je upravo kobno. Kako je »naknada za šumskobiološku reprodukciju« zakonom (Z a k o n, 1983) određena putem *propisanog minimalnog postotka* na prihod iskorišćivanja šuma, omogućuje se OOUR-u za uzgoj i zaštitu šuma da, koristeći se svojim prirodnim monopolom, ishodi i eventualno proizvoljna povišenja financijskih sredstava u tu svrhu na teret objektivnog iznosa renta, a djelatnost iskorišćivanja šuma svoje drvne proizvode tereti nepravilno dodatnim troškovima njihove drvne sirovine. Naime, ono pojedine drvne sortimente tereti troškovima drvne sirovine u visini konstantnog postotka od njihove tržišne cijene. A to je pogrešno: zbog »zakona račvanja šumskih taksa« (K r a l j i ć, 1947, 1952) udaljenost šuma od tržišta mnogo jače snizuje šumske takse jeftinijih drvnih sortimenata nego što snizuje šumske takse skupljih drvnih sortimenata. U vezi s time uvažavanje zakonskih propisa u kalkulacijama po drvnim sortimentima iskorišćivanja šuma rada sistematske greške: drveni sortimenti s višim tržišnim cijenama terete se troškovima drvne sirovine p r e m a l o, a oni s nižim tržišnim cijenama (npr. ogrjevno drvo, celulozno drvo, rudničko drvo, trupci III. klase i sl.) p r e v i š e. Budući da je propisan minimalni postotak od tržišnih realiziranih cijena proizvoda iskorišćivanja šuma za s v a š u m s k o g o s p o d a r s k a p o d r u č j a u Republici (različito po tipovima uzgoja šuma!), prima facie se čini da je to ispravno, a u uvjetima intenzivne inflacije, uz pretpostavku slobodnih tržišnih cijena proizvoda iskorišćivanja šuma, čak i vrlo praktično. Međutim, pri primjeni tako određene »naknade za jednostavnu šumskobiološku reprodukciju« utvrđuje se neminovno da se za p o j e d i n o šumskogospodarsko područje propisanim postupkom određuju p r e n i s k e ili p r e v i s o k e »naknade«. Do toga dolazi zbog r a z l i č i t i h o b j e k t i v n i h u v j e t a pojedinih šumskogospodarskih područja; a na te uvjete, za razliku od onih u industrijskim djelatnostima, šumarski radni kolektivi *ne mogu bitno utjecati za vrijeme svojeg radnog života!* To je neodstranjiva s p e c i f i č n o s t šumarstva! A ako radnički kolektivi ostvare kakvu e k o n o m i j u subjektivnog karaktera, oni je ne mogu koristiti povišenjem svojih osobnih dohodaka jer je, ponavljamo, zakonom određeno da s v e uštede u šumskobiološkoj jednostavnoj reprodukciji treba p r e l i t i u proširenu šumskobiološku reprodukciju (Z a k o n, 1983)!. Time se zakonodavac svojski pobrinuo da se OOUR za uzgoj i zaštitu šuma tretira kao *budžetska ustanova*, tj. bez ikakvih poticaja za podizanje proizvodnosti živa i minulog rada!

Kako se u sadašnjim uvjetima te g r e š k e pri propisanoj tzv. funkcionalnoj organizaciji šumarstva mogu i s p r a v i t i ?

To ćemo obraditi u daljem dijelu ovog rada.

OBRADA – TREATMENT

Privredno-financijski sistem koji je adekvatan pri tzv. funkcionalnoj organizaciji šumarstva – An Economic and Financial System Which is Adequate in the So-Called Functional Organization of Forestry

a) Pri tzv. funkcionalnoj organizaciji šumarstva savjetujemo da se za drvenu sirovinu OOUR-a za iskorišćivanje šuma primijeni kao trošak, a za njezinu bilošku reprodukciju kao prihod OOUR-a za uzgoj i zaštitu šuma *po jedinicama drvnih sortimentata sječe konkretno normalna* (K r a l j i ć, 1987c, 1988a) š u m s k a t a k s a.

Tada će se među ta dva OOUR-a uspostaviti klasični odnosi, poznati iz predsocijalističkih vremena, ali poboljšani u pogledu s t i m u l a t i v n o s t i za obje djelatnosti šumarstva!

To znači: djelatnost iskorišćivanja šuma snosit će troškove za drvenu sirovinu po pojedinim sortimentima ekonomski opravdano, ovisno o njihovoj količini, kvaliteti, troškovima sječe i njihova ukupnog šumskog transporta do tržišta; djelatnost šumskobiološke reprodukcije ostvarivat će prihode za ustupljenu drvenu sirovinu iskorišćivanju šuma ekonomski opravdano, ovisno o njezinoj količini, kvaliteti, prirodnim nalazištima (na panju).

Ti su troškovi razine »konkretno normalne« (K r a l j i ć, 1987c). Oni se temelje na k o n k r e t n i m uvjetima i na određenim n o r m a t i v i m a (tehničkim ili statističkim ili iskustvenim, odnosno planskim: za materijal, usluge, amortizaciju, radnu snagu, objektivno planski samoupravno dogovoreni kapacitet), izraženima po cijenama i tarifama u dinarima iz prosjeka plansko-obračunskog razdoblja. Ti troškovi obuhvaćaju i propisane obveze, tj. zajedničke, opće, ostale i druge obveze.

Uz takve »konkretno normalne« troškove pri kalkuliranju šumskih taksa djelatnosti iskorišćivanja šuma priznaje se i »konkretno normalna akumulacija« (K r a l j i ć, 1987c). Ona je »konkretna« jer se temelji na konkretno prosječno uložnim sredstvima iskorišćivanja šuma. Ona je »normalna« jer se temelji na prosječno normalnoj stopi akumulacije u iskorišćivanju šuma Republike.

Budući da se šumske takse izračunavaju po »konkretno normalnoj« razini krnje (bez troška drvene sirovine) »cijene proizvodnje« iskorišćivanja šuma, polazeći od tržišnih cijena proizvoda iskorišćivanja šuma, ta je djelatnost stimulirana za veću proizvodnost živog i minulog rada, jer joj sve eventualne subjektivne ekonomije ostaju za raspodjelu u njezine osobne dohotke.

Djelatnost šumskobiološke reprodukcije pak u okviru ostvarenih prihodnih šumskih taksa ostvaruje: bezrentnu konkretno normalnu »cijenu proizvodnje« svojih ustupljenih proizvoda na panju te eventualne diferencijalne rente plodnosti i položaja (I i II), monopolne, pa eventualno i apsolutnu zemljišnu rentu. To je i ekonomski opravdano, jer jedino ta djelatnost trajno gospodari povjerenim joj šumama, a to znači i njihovim bonitetom i šumskim prometnicama. Te će je potencijalne rente pravilno stimulirati da se brine o *bonitetu i otvorenosti šuma*. A konkretno normalna

bezrentna »cijena proizvodnje«, namijenjena šumskobiološkoj reprodukciji, prisilit će je da primijeni onaj *stupanj intenzivnosti* uzgoja i zaštite šuma koji je mjerodavan sa stanovišta tržišta. S obzirom na njezinu »konkretno normalnu« razinu očito je da je šumskobiološka reprodukcija pravilno stimulirana da ostvari moguće subjektivne ekonomije te da ih zasluženo raspodijeli u osobne dohotke svojih radnika.

Iz navedenog se vidi da po jedinicama drvnih sortimenata konkretno normalna š u m s k a t a k s a obje glavne djelatnosti šumarstva ekonomski pravilno financijski stimulira: za podizanje boniteta i otvorenosti šuma, za odabiranje ekonomski opravdanog stupnja intenzivnosti gospodarenja (uključivo i mehaniziranja radova) i za što veću proizvodnost živog i minulog rada!

Od te konkretno normalne šumske takse ako se odbije odnosna konkretno normalna bezrentna »cijena proizvodnje«, namijenjena šumskobiološkoj reprodukciji, dobije se iznos objektivnih ekstradohodaka (renti), nastalih u vezi s izuzetno pogodnim uvjetima. Približno se dobije iznos objektivnih ekstradohodaka (renti) i odbijanjem propisane »naknade za jednostavnu šumskobiološku reprodukciju«. U svakom slučaju nužno je da se ukupni iznos objektivnih ekstradohodaka (renti) odvoji s razine čitava šumskogospodarskog područja i čitave godine prema cijenama i novcu prosječnima u čitavoj godini (K r a l j i ć, 1985b).

Takvo rješenje omogućuje da u pravilu sve šumske rente pripadnu šumskobiološkoj reprodukciji šuma koja je zadužena za proširenu biološku reprodukciju šuma, popravljavanje i održavanje boniteta zemljišta i šumskih sastojina te održavanje, pa i financiranje gradnje stalnih šumskih prometnica.

»Konkretno normalni« temelj navedene deduktivne kalkulacije vodi računa o zasad još uvijek preferiranju pretežno povoljne »zatvorenosti« teritorijalizacije ukupnog procesa šumskog gospodarenja unutar istog šumskogospodarskog područja (K r a l j i ć, 1987c).

»Prosječno normalni« temelj kalkulacije osniva se na kalkulacijskim elementima prosjeka u općini, ili u regiji, ili u samoupravnoj autonomnoj pokrajini, ili u republici ili u SFR Jugoslaviji (K r a l j i ć, 1987c) – već prema tome kojoj se veličini teritorija daje planska prednost ostvarivanja kompletnog procesa šumskog gospodarenja.

Ako se želi da se navedena deduktivna kalkulacija vrši putem »javne licitacije« drva na panju, potpuno »otvoreno« i prema eventualnim inozemnim interesentima za iskorišćivanje šuma, ne treba definirati ni tražiti neki poseban temelj za određene tajne pojedinačne deduktivne kalkulacije. No, one će se u tom slučaju spontano temeljiti na »svjetski normalnim« kalkulacijskim temeljima koje je praktički nemoguće predvidjeti unutar SFRJ.

(Kraljić je već 1952. u svojoj knjizi (K r a l j i ć, 1952) predviđao da su moguće u socijalizmu »javne licitacije« drva na panju. No, neki svojedobni eksperimenti u SR Hrvatskoj nisu uspjeli. To stoga što se u to doba općenito direktno težilo stanovitoj »zaokruženosti« privređivanja, tj. »zatvorenosti« »asocijacije slobodnih proizvođača« – u komuni, tj. općini.)

b) Poznato je da se pri kalkuliranju šumskih taksa mogu izračunati i f i n a n c i j s k i n e g a t i v n e šumske takse! One pokazuju da još

nisu sazreli ekonomski uvjeti za racionalno iskorišćivanje šuma! Obično je tome razlog premalena otvorenost šuma stalnim šumskim prometnicama, preslaba količina i kvaliteta za sječu raspoloživog drva na panju, premalo mehanizirano iskorišćivanje šuma.

Najčešće je glavna smetnja – *premalena otvorenost šuma*. U zajedničkom je interesu svih šuma šumskogospodarskog područja, pa i Republike, da se to što prije otkloni, pa makar prelijevanjem financijskih sredstava unutar šumskogospodarskog područja ili nekog republičkog fonda vlastitih dijelova odvojenih renta, namijenjenih u tu svrhu. Ako se to zasad ne može ostvariti, ne ostaje drugo nego da se kao *m i n i m a l n e odrede šumske takse koje pokrivaju šumskobiološke financijske potrebe određenog šumskogospodarskog područja*. Takve »povišene« šumske takse ići će na štetu odnosnog iskorišćivanja šuma. Stoga će ono pri takvu rješenju trebati donijeti odluku o tome da li će ući u taj posao ili neće.

A kako se može postupiti ako je glavna smetnja *premalena otvorenost šuma i kvaliteta za sječu raspoloživog drva na panju*? To se može popraviti jedino posebnim dugoročnim biološkim investicijama u određenu (zasad financijski negativnu) šumsku sastojinu, tj. nepogodnu sječinu. To opet znači da o eventualnom iskorišćivanju te šumske sastojine u sadašnjim uvjetima treba donijeti pozitivnu ili negativnu odluku zainteresirani OOUR za iskorišćivanje šuma.

A kako se može postupiti ako je glavna smetnja *premaleno mehanizirano (ili racionalno) iskorišćivanje šuma*? U takvoj situaciji jedina je mogućnost da OOUR za uzgoj i zaštitu šuma potraži neki drugi OOUR iskorišćivanja šuma, pa makar i *z v a n* svoje radne organizacije (SOOUR-a), ili da se sama radna organizacija zainteresira za saniranje tog problema i omogući svome zainteresiranom OOUR-u iskorišćivanja šuma da osigura veću mehanizaciju (racionalizaciju) svojeg iskorišćivanja šuma.

Sve navedene »komplikacije« ukazuju na to da realno tržište vrši svojevrsnu »prisilu«, što, in ultima linea, treba ocijeniti kao ZDRAVO... Ali navedeni oblici stimulativnosti sistema, koji predlažemo u danim uvjetima, svjedoče da on VODI RAČUNA O LJUDSKOM FAKTORU I STOGA PREDSTAVLJA »ZDRAVI« SISTEM, LIŠEN GREŠAKA KOJE POKAZUJE SISTEM USPOSTAVLJEN NA OSNOVI VAŽEĆEG ZAKONA O ŠUMAMA SR HRVATSKE (Z a k o n, 1983).

c) Pošto OOUR iskorišćivanja šuma realizira na tržištu svoje proizvode, on ostvari *v i š e* ili *m a n j e* prihoda nego što bi ostvario po onim tržišnim cijenama od kojih se deduktivno izračunavalo konkretno normalne šumske takse po drvnim sortimentima. To nastaje zbog promjena prilika na tržištu, spretnosti komercijalne službe OOUR-a iskorišćivanja šuma i radne organizacije, razlika procjena drvne sirovine pri kupnji od šumskobiološke reprodukcije i pri prodaji proizvoda iskorišćivanja šuma na tržištu i dr.

Prihodi OOUR-a za iskorišćivanje šuma ustvari predstavljaju konačne prihode čitava dvofaznog šumskogospodarskog procesa, tj. *z a j e d n i č k i* prihod šumarstva čitava šumskogospodarskog područja. Prema čl. 66. Zakona o šumama SRH (Z a k o n, 1983) taj zajednički prihod treba rasporediti s jedne strane na OOUR-e šumskobiološke reprodukcije i s druge strane na OOUR-e iskorišćivanja šuma. Kako će se to izvršiti?

Prije svega treba za *zajednički prihod* radne organizacije šumarstva uvažiti sljedeće:

– zajednički prihod čine *finalni* proizvodi cjelokupnog procesa šumskoga gospodarenja u određenom šumskogospodarskom području radne organizacije, tj. oni proizvodi koje *na tržištu realiziraju* OOUR-i iskorišćivanja šuma, a rezultat su i šumskobiološke reprodukcije OOUR-a uzgoja i zaštite šuma; prema tome:

– tu ne spadaju sporedni šumski proizvodi i proizvodi lovstva,
– tu ne spadaju učinci proširene šumskobiološke reprodukcije,
– tu ne spadaju učinci šumskog građevinarstva,
– tu ne spadaju proizvodi šumskog sjemenarstva i rasadničarstva,
– tu ne spadaju učinci remonta prijevoznih sredstava i oruda za rad,
– tu ne spadaju proizvodi, odnosno učinci, »ostali«, osobito u slučajevima kada se njima bave posebne organizacijske jedinice (JUR-evi, obračunske jedinice, obračunska mjesta i sl.),

– u slučajevima kada u radnoj organizaciji šumarstva *više OOUR-a iskorišćivanja šuma* iskorišćuju drvo iz nekog šumskogospodarskog područja, to područje ima zajednički prihod u obliku *više samostalnih njegovih dijelova*; tada se raspoređuje svaki dio zajedničkog prihoda samo »vertikalno«, a nikako »horizontalno«, tj. između više OOUR-a iskorišćivanja šuma; to stoga što ti OOUR-i iskorišćivanja šuma uopće ne rade na istom proizvodu, a između njihovih djelatnosti u pravilu nema nikakve tehnološke ili proizvodne povezanosti.

Prema svemu što smo naveli zajedničkim prihodom radne organizacije šumarstva, pri funkcionalnom sistemu organizacije, može se smatrati z b r o j realiziranih prihoda njezina drva od iskorišćivanja šuma i na toj osnovi izdvojenih financijskih sredstava naknade za jednostavnu šumskobiološku reprodukciju; a pri *teritorijalnom* sistemu organizacije (gdje su te dvije djelatnosti ujedinjene putem zajedničkog OOUR-a) – realizirani prihodi njezina drva od iskorišćivanja šuma.

Pri tome će se primijeniti metoda koju smo opisali za raspoređivanje z a j e d n i č k o g prihoda šumarsko-drvoпрераđивачко-рromетне репродукцијске цјелине на нјезине судионике (partnere) koji su u njoj udružili svoj rad i sredstva (K r a l j i ć, 1985c).

Ta se metoda sastoji u ovome: najprije se od zajedničkog prihoda odbiju svi objektivni ekstradohoci, tj. r e n t e odvojene za pojedinu djelatnost-sudionika; tako se utvrđuje z a j e d n i č k a bezrentna »cijena proizvodnje«, tada se ona raspoređi na pojedine sudionike upravno proporcionalno njihovim ranije utvrđenim konkretno normalnim bezrentnim »cijenama proizvodnje« (upotrijebljenim za odvajanje planskih renta /zbog izuzetno pogodnih uvjeta/). Pri tzv. *funkcionalnoj* organizaciji šumarstva »cijena proizvodnje« za jednostavnu šumskobiološku reprodukciju utvrđuje se *kompletna* kao i ona za iskorišćivanje šuma. A pri tzv. *teritorijalnoj* organizaciji šumarstva »cijena proizvodnje« za jednostavnu šumskobiološku reprodukciju utvrđuje se *kompletna*, a ona za iskorišćivanje šuma utvrđuje se *krnja*, tj. bez troška za drvenu sirovinu (bez naknade za jednostavnu šumskobiološku reprodukciju).

Tako ćemo postupiti i u ŠOUR-u. U njemu su sve planske rente pripale, prema ovdje opisanoj metodi, samo OOUR-ima uzgoja i zaštite šuma (što pojednostavnjuje postupak).

Tim ćemo postupkom rasporediti z a j e d n i č k i prihod u ŠOUR-u. Pošto rezultate tog raspoređivanja *usporedimo* s odgovarajućim iznosima bezrentnih konkretno normalnih »cijena proizvodnje« svih OOUR-a sudionika, *lako ćemo utvrditi koliko koji ima još dobiti ili vratiti ŠOUR-u svojih prihoda* u ime promjena prilika na tržištu, spretnosti komercijalnih službi, razlika procjena drvene sirovine i dr.

OOUR-i iskorišćivanja šuma manje ili više utječu na uspješnost realizacije osim djelovanja komercijalne službe ŠOUR-a. To se može uzeti u obzir tako da se navedeno raspoređivanje zajedničkog prihoda vrši upravno proporcionalno bezrentnim konkretno normalnim »cijenama proizvodnje« sudionika, no s time da se one za OOUR-e iskorišćivanja šuma, po ocjeni, *povećaju množenjem s koeficijentima većim od 1,0*.

Tako će se z a j e d n i č k i prihod čitava ŠOUR-a ekonomski opravdano, dakle financijski s t i m u l a t i v n o, rasporediti krajem plansko-obračunske godine na pojedine njegove OOUR-e.

Kad bi se propustilo navedeno raspoređivanje zajedničkog prihoda ŠOUR-a na njegove OOUR-e, razlike zbog promjene na tržištu, zbog komercijalnih službi, zbog procjena drvene sirovine i dr. t e r e t i l e b i ili p r i p a l e b i i s k l j u č i v o O O U R-ima iskorišćivanja šuma. A to bi bilo ekonomski neopravdano, dakle i destimulativno, pa i »nepravedno«.

Putem zajedničkog proizvoda, pa i pripadnosti OOUR-a uzgoja i zaštite šuma te OOUR-a iskorišćivanja šuma istoj radnoj organizaciji, pored navedenog smanjuje se antagonizam interesa između tih OOUR-a (dugoročni interesi i posredne koristi s jedne strane te kratkoročni interesi i neposredne koristi s druge strane). Stoga ne treba odustati od raspodjele zajedničkog prihoda, odnosno takvog dohodovnog povezivanja, tih dviju djelatnosti – kolikogod to tražilo dodatno administriranje, zajedničke kalkulacije, evidencije i sl. Da se to posljednje što više reducira, nužno je isporuke OOUR-a uzgoja i zaštite šuma odmah u obliku akontacija isplatiti od strane OOUR-a iskorišćivanja šuma, a pri konačnom obračunu realizacije zajedničkog proizvoda utvrditi i isplatiti korekcije.

To *dohodovno* povezivanje reproduktivno međuovisnih djelatnosti samog šumarstva nije nužno pri tzv. teritorijalnoj organizaciji šumarstva. Pri njoj su grane 311 + 312 i 313 međusobno *organizacijski* čvrsto povezane već u *šumarijama*, ujedno osiguravajući njihovu tehnološku i teritorijalnu povezanost te kontinuirano zaposlenje šumskih radnika. Da u šumarijama ne bi prevladali kratkoročni interesi privrednog računa djelatnosti iskorišćivanja šuma, u radnoj organizaciji šumarstva izuzetno je važna trajna prisutnost *zajedničkog proizvodnog programa*, dogovorenog i društveno odobrenog konkretnom *šumskogospodarskom osnovom*. Sve djelatnosti pak povezane su putem radne organizacije šumarstva. Pored toga za dugoročne interese i općekorisne funkcije šuma kao dobra od osobita društvena interesa stara se također regionalna i republička *šumarska inspekcija*. A za šume sa naglašenim takvim koristima – društvo je propisalo i *zakone o posebnoj zaštiti objekata prirode* u šumarstvu.

d) Opće je poznato da se sortimenti drva na panju procjenjuju prilično skupo a relativno netočno (K r a l j i ć, 1988). Da se uštedi na njima, pa i na

naknadnim kontrolama, u našoj praksi pribjegava se primjenjivanju *prosječnih* prodajnih cijena za sve sortimente tehničke oblovine za piljenje i ljuštenje. Tako se postupa pri *internoj* kupoprodaji drvne sirovine unutar iste radne organizacije (ŠOUR-a) ili reproduksijske cjeline, a osobito kada je kupac *izvan* ŠOUR-a i reproduksijske jedinice. Te *prosječne* prodajne cijene *zloupotrebljavaju se za izigravanje propisa o kontroliranim cijenama* drvnih sortimenata iskorišćivanja šuma. Zahvaljujući prirodnom monopolu, to se čini u *znatnoj* mjeri. Zbog svega toga *ne treba se nikako služiti* analognim *prosječnim* cijenama proizvoda iskorišćivanja šuma, pa ni pri primjeni postotka na tržišne cijene zbog utvrđivanja propisane »naknade za šumskobiološku reprodukciju«, kao ni pri primjeni nove metodike računanja koju preporučujemo u ovom poglavlju kao adekvatnu pri tzv. funkcionalnoj organizaciji šumarstva. Uostalom, *navedeno monopolno iskrivljavanje kupoprodajnih cijena proizvoda iskorišćivanja šuma može se potpuno odstraniti primjenom raspoređivanja zajedničkog prihoda svih sudionika određenog privredivanja.*

Ako je iskorišćivanje šuma *prosječnim* cijenama oštećeno plaćanjem *previsoke* propisane »naknade za šumskobiološku reprodukciju«, raspodjelom šumskog *zajedničkog* prihoda na šumskobiološku reprodukciju, ona će dobiti *aliquotni* dio prema udjelu njezine konkretno normalne »cijene proizvodnje«. Ako je pak *prosječnim* cijenama oštećen daljnji prerađivač drva u reproduksijskoj cjelini, raspodjelom drvoprerađivačkoga *zajedničkog* prihoda na sve sudionike, šumarstvo će dobiti *aliquotni* dio prema udjelu konkretno normalnih »cijena proizvodnje« iskorišćivanja šuma i šumskobiološke reprodukcije.

Odatle se može zaključiti da je raspodjela *zajedničkog* prihoda *vrlo korisna* za sve sudionike. Ona konačno *ispravlja* sve hotimične ili slučajne greške u međusobnim dohodovnim odnosima partnera. To čini bez razlike da li su one nastale zbog proizvoljnih cijena ili inflacije.

Pri tome je samo važno da su se svi »konkretno normalni« troškovi sudionika udruživanja (njihovi normativi radnog vremena, materijala i dr.) utvrdili *podjednako objektivnošću i točnošću.*

Pojedinosti organizacije poslovanja pri primjeni predloženog privredno-financijskog sistema – *Particulars of Business Organization in the Application of the Proposed Economic-Financial System*

a) Za obujam sječe koji je predviđen planom svake godine treba pravodobno izvršiti *pripreme*, i to: tehničko-tehnološku, ekonomsku i operativnu. Pri tome se s nostalgijom sjećamo izrađivanja tzv. *režijskih preliminara*, koji su se svake godine za pojedinu sječinu sastavljali prije rata u direkcijama šuma, koje su iskorišćivale šume u vlastitoj režiji. Ti su režijski preliminari ustvari studiozno obuhvaćali tehničko-tehnološku i ekonomsku pripremu svake sječine.

Sama *ekonomska priprema* za s v a k u sječinu treba pružiti što preciznije podatke o prihodima i odgovarajućim konkretno normalnim troškovima iskorišćivanja šuma. Tražena preciznost može se postići samo ako se obradi faza sječe i izrade drvnih sortimenata te faza ukupnoga šumskog transporta po p o j e d i n i m drvnim sortimentima. To je nužno zbog uvažavanja »zakona mase komada« (Stückmassesgesetz; K r a l j i ć, 1965, 1987a). Dakle, nije dozvoljeno računati s »jedinственом jedinicom proizvoda« pri sječi i izradi, ni s jednom tonom ukupnoga šumskog transporta, kako je to u nas, nažalost, uobičajeno!

Na temelju kalkulacijskih podataka za svaki drveni sortiment s j e č i n e pomoću elektroničkih računala danas je lako za s v a k u sječinu izračunati ne samo razmjerno vrlo točnu ukupnu konkretno normalnu šumsku taksu nego i takve šumske takse po j e d i n i c a m a p o j e d i n i h drvnih sortimenata pojedine sječine.

b) Da bi se od tih šumskih taksa mogle o d v o j i t i s jedne strane objektivne rente i s druge strane financijski n o r m a t i v i »cijena proizvodnje« šumskobiološke reprodukcije, nužno je u drugom elaboratu ekonomske pripreme z a č i t a v o š u m s k o - g o s p o d a r s k o p o d r u č j e izračunati navedene financijske normative, dakako, po njihovoj konkretno normalnoj razini! (To se, razumljivo, nikada nije vršilo u predratnim direktijama šuma.) Kako se pri tome računa, prikazali smo u drugim našim radovima (K r a l j i ć, 1978, 1978a, 1985, 1985a). Sumarne godišnje troškove šumskobiološke reprodukcije pritom se raspoređuje na jedinice drvnih sortimenata godišnjeg obujma sječe, i to upravno proporcionalno njihovim minimalnim a p o z i t i v n i m šumskim taksama. Te šumske takse važit će za s v e s j e č i n e u godini, a lako se izračunaju ovako: vidi se koliko može iznositi tražena šumska taksa za najjeftiniji drveni sortiment iskorišćivanja šuma (npr. za ogrjevno drvo mekih listača 10 din/m³) te koliko tada taj sortiment može podnijeti troškove ukupnoga šumskog transporta, a koliko tih troškova pri istim uvjetima mogu podnijeti drugi drveni sortimenti ukupne godišnje sječe šumskogospodarskog područja. Pri tome treba također nastojati da se vodi računa o »zakonu mase komada« pri ukupnom šumskom transportu da bi se dobile što objektivnije minimalne pozitivne šumske takse po jedinicama drvnih sortimenata. One trebaju voditi računa i o tome da se prostorno drvo redovno transportira d r u g i m transportnim načinom (sredstvom) nego oblovina (osobito deblja).

Navedeni ključ raspoređivanja godišnjih šumskobioloških troškova temelji se na ovim pretpostavkama: a) u Evropi treba u svima sječinama da se iskoriste s v i d r v n i s o r t i m e n t i predviđeni važećim standardima. Prema tome u tolikoj mjeri trebaju biti sječine otvorene šumskim prometnicama, jer nijedan poduzimač iskorišćivanja šuma nije dužan da snosi negativne financijske rezultate. b) Od opisanih minimalnih a p o z i t i v n i h šumskih taksa, kada im se dodaju konkretno normalne krnje »cijene proizvodnje« iskorišćivanja šuma, a to znači i troškovi ukupnoga šumskog transporta (navedeni pod a), dolazi se u jednakoj mjeri do razine tržišnih cijena svih proizvoda iskorišćivanja šuma. c) Prema tome u podjednakoj mjeri doći će se i do razine tržišnih cijena svih proizvoda iskorišćivanja šuma kada se pođe od tako raspoređenih »cijena proizvodnje« šumskobiološke reprodukcije pojedinih drvnih sortimenata na panju.

Na temelju opisanih dvaju elaborata sastavit će se dalje financijski planovi za dvije glavne djelatnosti organizacijskih jedinica u ŠOUR-u i čitava ŠOUR-a.

ZAKLJUČNI KOMENTAR – CONCLUDING COMMENT

S obzirom na to što su OOUR-i uzgoja i zaštite te OOUR-i iskorišćivanja šuma organizacijske jedinice istog SOUR-a, preporučljivo je da oni *partnerski suraduju i kontroliraju međusobno svoje ekonomske pripreme*. Tako će se verificirati »konkretno normalna« razina s jedne strane deduktivno izračunatih šumskih taksa, a s druge strane »cijena proizvodnje« jednostavne biološke reprodukcije drva. To zadnje interesira iskorišćivače šuma samo u slučajevima iskalkuliranih negativnih šumskih taksa.

Naši ŠOUR-i, istina, *nisu oduševljeni* zakonskom odredbom o raspoređivanju zajedničkog prihoda. Oni neće biti oduševljeni ni traženjem da izračunaju navedene financijske normative za šumskobiološku reprodukciju. Analogno, neće biti oduševljeni ni zahtjevom da obavljaju poslove triju faza priprema, pa ni same ekonomske pripreme...

No, ovdje se treba sjetiti da je sve to ipak lakše provedivo negoli sjeći i izrađivati drvene sortimente u šumi. Pri svima tim poslovima koji nam pomažu da izbjegnemo uobičajene improvizacije u šumarstvu, a omogućuju precizan obračun po djelatnostima, stimulatивно raspoređivanje ukupnog prihoda i stimulativnu raspodjelu osobnih dohodaka prema rezultatima rada, *moгу se upotrijebiti suvremena elektronička računala* koja olakšavaju posao i reduciraju radnu snagu na oko desetinu.

Prema tome, *nužno je koristiti se tim novim sredstvima racionalizacije režijskog poslovanja i ovladati novim, savršenijim metodama financijske pripreme i praćenja naših djelatnosti!*

Vjerujemo da smo time iscrpili problematiku naslova ovog rada i da će se naši savjeti uvažiti u našoj Republici.

Obrada u čitavu radu nadamo se da eklatantno ukazuje na činjenicu da ORGANIZIRANJE udruženog rada i te kako djeluje na *adekvatno* poslovanje: planiranje, pripremu, izvršavanje, obračun, pa i samo rukovođenje i samoupravljanje!

Na temelju toga zaključujemo da nije sretno rješenje kada u Republici istodobno postoje dva oblika organizacije šumarstva: tzv. funkcionalni i tzv. teritorijalni. Takvo stanje postoji u manjoj mjeri, po stupanju na snagu Zakona o šumama SRH (1983). Zbog želje šumarskih stručnjaka da se tzv. funkcionalna organizacija šumarstva konačno ukine i zamijeni (usavršenom) tzv. teritorijalnom organizacijom šumarstva, množe se prijedlozi da se u novom Zakonu o šumama predvide alternativno oba oblika organizacije šumarstva. To je dobro jedino ako urodi u praksi uspostavljanjem isključivo tzv. teritorijalne organizacije šumarstva! Zbog toga svako mijenjanje organizacije šumarstva treba povjeriti specialistima šumarstva, u prvom redu onima koji su posebno osposobljeni za organizaciju i ekonomiku šumarstva!

Stimulativna raspodjela prema rezultatima rada u šumarstvu može se postići samo ako se uvažavaju *s p e c i f i č n o s t i*. One nisu općepoznate, kao specifičnosti poljoprivrede i industrije, pa su nešumarski stručnjaci u pravilu izloženi *p o g r e š n i m* rješenjima.

Mi smo biološko-tehničkim i organizacijsko-ekonomskim specifičnostima šumarstva posvetili dosta pažnje u 6 izdanja Ekonomike šumarstva, namijenjene nešumarskim stručnjacima, u prvom redu ekonomistima (K r a l j i ć, 1988a), pa i u drugim radovima koji se odnose na znanstvenu organizaciju šumarstva (K r a l j i ć, 1965, 1987a, 1987b). No, po svemu se čini da je sve to — nedovoljno.

Dokle ćemo više vjerovati nešumarskim nego stručnjacima šumarstva? Zašto nešumarski ne operiraju u klinikama i bolnicama? Odgovor je očit: zato što ih ondje nitko ne može osloboditi — o d g o v o r n o s t i !!!

LITERATURA – REFERENCES

- K r a l j i ć, B., 1947: Planiranje šumske takse, obrađeno za Ministarstvo šumarstva NR Hrvatske, Zagreb, rkp., str. 1-46.
- K r a l j i ć, B., 1952: Ekonomski elementi proizvodnje socijalističkog šumarstva, Školska knjiga Zagreb, Zagreb, str. 1-802 + I-XXI + džep s 11 tabličnih priloga.
- K r a l j i ć, B., 1965: Znanstvena organizacija u šumarstvu, I knjiga: Znanstvena organizacija rada u šumarstvu, skripta, Zagreb, str. 1-632 + I-VIII, umnožena ciklostilom u 500 primjeraka.
- K r a l j i ć, B., 1978: Skica općeg uputstva za SR Hrvatsku o kalkulaciji 'financijskih normativa' za jednostavnu biološku reprodukciju drva, proširenu biološku reprodukciju šuma i redovno otvaranje šuma šumskim prometnicama – s obrazloženjem, za Zajednicu šumarstva, prerade drva i prometa drvnim proizvodima i papirom – Zagreb, Zagreb, str. 1-9, umnoženo ciklostilom u 100 primjeraka.
- K r a l j i ć, B., 1978a: Tehnika kalkulacije 'pomoću ekvivalentnih brojeva' za biološku reprodukciju u šumarstvu – s primjerom i spiskom kalkulacionih koeficijenata, za Zajednicu šumarstva, prerade i prometa drvnim proizvodima i papirom – Zagreb, Zagreb, str. 1-7, umnoženo ciklostilom u 100 primjeraka.
- K r a l j i ć, B., 1985: Biološko-reprodukciona vrijednost posječene drvne mase u šumarstvu, Šumarski institut Jastrebarsko, Radovi 63, Zagreb, rad X, str. 1-25.
- K r a l j i ć, B., 1985a: Razgraničenje i kalkulacija jednostavne biološke godišnje reprodukcije drva – sumarno i po jedinicama tečajnog drvnog prirasta, odnosno godišnje sječne drvne mase, Šumarski institut Jastrebarsko, Radovi 63, Zagreb, rad XI, str. 1-29.
- K r a l j i ć, B., 1985b: Odvajanje ekstradohodaka, odnosno renta, u šumarstvu pri sadašnjim uvjetima, Šumarski institut Jastrebarsko, Radovi 63, Zagreb, XIII rad, str. 1-25.
- K r a l j i ć, B., 1985c: Mjerila raspoređivanja zajedničkog prihoda u šumarsko-drvo preradačko-prometnom kompleksu, Šumarski institut Jastrebarsko, Radovi 63, Zagreb, rad XVII, str. 1-15.
- K r a l j i ć, B., 1985d: Neke financijske posljedice nove organizacije šumarstva SR Hrvatske, Šumarski list, 5/6: 211-218, Zagreb.
- K r a l j i ć, B., 1987: Kritički osvrt na Uputstvo o načinu i postupku odvajanja dijela dohotka u izuzetnim pogodnostima u šumarstvu, Ekonomski pregled, 9-10: 479-491, Zagreb.
- K r a l j i ć, B., 1987a: Metodološke specifičnosti istraživanja organizacije rada u šumarstvu, primljeno za tisak u: Šumarstvo i prerada drveta, Sarajevo.
- K r a l j i ć, B., 1987b: Metodološke specifičnosti istraživanja šumskogospodarske organizacije i njezinih jedinica rukovođenja i samoupravljanja njima, primljeno za tisak u: Šumarstvo i prerada drveta, Sarajevo.
- K r a l j i ć, B., 1987c: Deduktivna kalkulacija ekonomski opravdanih cijena drvnih sirovina primarne prerade drva, u: »Usavršavanje kalkulacija u primarnoj preradi drva u svrhu deduktivnog izračunavanja ekonomski opravdanih cijena njezinih drvnih sortimenata – Teorijsko-metodološka studija«, Informator Zagreb, Zagreb, str. 89-101.
- K r a l j i ć, B., 1988: Kako omogućiti jeftiniju a objektivniju procjenu asortimana drvne zalihe ŠOUR-a – u svrhu bilanciranja uspjeha šumskobiološke reprodukcije drva, s McŠtrićem, B., Šumarski list, 1-2: 1-24, Zagreb.
- K r a l j i ć, B., 1988a: Ekonomika šumarstva Jugoslavije, u: »Ekonomika Jugoslavije, posebni dio«, uredili Sirotković, J., i Stipetić, V., Informator Zagreb, I-VI izmijenjena i ažurirana izdanja, Zagreb 1964, 1968, 1971, 1975, 1982, 1988.
- U p u t s t v o o načinu i postupku (metodologiji) za utvrđivanje dijela dohotka koji je rezultat rada u izuzetno povoljnim prirodnim uvjetima ili rezultat izuzetnih pogodnosti na tržištu ili drugih izuzetnih pogodnosti u stjecanju dohotka osnovne organizacije udruženog rada u djelatnosti šumarstva, Narodne novine, broj 4 od 4. veljače 1986.
- Z a k o n o šumama, Narodne novine, broj 54 od 23. prosinca 1983, 5/84, 31/86. i 32/87.

Adresa autora:

Prof. dr. Branko Kraljić
41000 Zagreb, Miramarska 13c/IV

BRANKO KRALJIĆ

THE »COSTS OF RAW WOOD« IN FOREST EXPLOITATION IN THE SO-CALLED TERRITORIAL AND FUNCTIONAL ORGANIZATION OF FORESTRY

Summary

In the *introduction* the author gives a succinct survey of the economic and financial system devised by him for the so-called territorial organization of forestry, a system which would meet the interests of both principal activities in forestry. In continuation he summarily presents the economic and financial system based on the so-called functional organization of forestry spelled out by the Forest Act (see bibliography under Law, 1983), which organization has intensified antagonistic relations between the two principal activities in forestry to the detriment of the biological reproduction of forests (K r a l j i ć, 1985d).

In the *first part of the paper* the author proposes an economic-financial system corresponding to the newly-prescribed functional organization of forestry. Under it the »cost of raw wood« would be equivalent to »actual normal« so-called forest taxes summarily computed for felling stock for every felling area. They are computed by the deduction of incomplete (exclusive of the cost of raw wood) actual normal »production prices« per unit of wood assortments of forest exploitation from the market prices of forest exploitation products. Such forest taxes would make up revenue for forest biological reproduction which would comprise the actual normal »production price« of simple forest biological reproduction and possible objective extra income (rent) for expanded forest biological reproduction and the expanded technical reproduction of permanent forest communication lines. In this way classical economic relations between the two principal forestry activities would be established, but in a way which would be more stimulating for both principal activities. Special attention is paid in the paper to the problem of possible negatively computed forest taxes and of the distribution of the joint gross income of forest organizations of associated labour among their organizational units.

In the *second part of the paper* the author describes the necessary economic preparation of every felling area and the forest management sub-region as a whole, which comprises the economic problems of both principal activities of forestry.

In the *concluding comments* the author notes that forest organizations of associated labour are reluctant to engage in extensive calculations, but these are nevertheless necessary and should be carried out by electronic computers. He also notes that the establishment of organization of associated labour calls for appropriate business operations. Therefore, those who propose the establishment of organizations of associated labour should be conversant with their numerous specificities and should be forestry specialists, primarily trained for organization and economics of forestry.